

Etički kodeks Hrvatskog sociološkog društva

Opće odredbe

Ovaj Etički kodeks odnosi se na zajedničke vrijednosti na kojima se zasniva profesionalni i znanstveni rad sociologa u skladu sa Statutom HSD-a. Kodeks pruža neka opća načela i pravila za postupanje u profesionalnim situacijama s kojima se susreću sociolozi i slijedi slične smjernice i upute socioloških profesionalnih udruženja kao što su **American Sociological Association**, **British Sociological Association** i **Sociological Association of Ireland**. Primarni je cilj ovog kodeksa dobrobit i zaštita pojedinaca i skupina s kojima sociolozi rade. Etički kodeks nije iscrpan, potpun i isključiv. Činjenica da određeno ponašanje nije izričito spomenuto u ovom etičkom kodeksu ne znači da je ono nužno etično ili neetično.

Individualna je odgovornost svakog sociologa težiti najvišim mogućim standardima ponašanja u istraživanju, poučavanju, praksi i profesionalnom djelovanju uopće.

Korištenje i označavanje naziva i funkcija u muškome rodu u ovom kodeksu rodno je neutralno te se ne može ni u kojem pogledu tumačiti kao osnova za rodnu diskriminaciju ili privilegiranje.

Profesionalna kompetentnost

Sociolozi nastoje zadržati najvišu razinu kompetentnosti u svom radu, prepoznaju ograničenja svoje stručnosti te se poduzimaju samo onih zadaća za koje su kvalificirani obrazovanjem, obukom ili iskustvom. Sociolozi prepoznaju potrebu za trajnim obrazovanjem kako bi ostali profesionalno kompetentni te koriste odgovarajuće znanstvene, stručne, tehničke i administrativne resurse potrebne za osiguravanje stručnosti u svojim profesionalnim aktivnostima. Oni se savjetuju s drugim stručnjacima kada je to potrebno za dobrobit svojih studenata, sudionika istraživanja i klijenata.

Profesionalni integritet

Sociolozi se u svom profesionalnom radu, istraživanjima, savjetovanjima, poučavanjima i ostalim aktivnostima, pridržavaju načela čestitosti, profesionalnog poštenja i poštovanja drugih

osoba. U svojim aktivnostima djeluju savjesno ne ugrožavajući vlastitu kao niti profesionalnu dobrobit drugih. Obavljajući poslove iz svoje profesije, svjesno ne daju lažne, nevjerodostojne i obmanjujuće izjave, već djeluju na način koji potiče povjerenje u sociologiju kao profesiju.

Poštivanje ljudskih prava, jednakosti i različitosti

Sociološki poziv temelji se na poštivanju ljudskih prava, principu jednakosti i uvažavanju različitosti. U svom radu sociolozi polaze od toga da su ljudi različiti i da te različitosti valja razumjeti i poštivati. Ne toleriraju direktnu i indirektnu diskriminaciju, uključujući onu temeljenu na dobi, rodu, „rasi“, etničnosti, nacionalnoj pripadnosti, vjerskoj orijentaciji, invaliditetu, seksualnoj orijentaciji, zdravlju, bračnom ili roditeljskom statusu te promoviraju jednake mogućnosti za sve. Osjetljivi su u svojim znanstvenim, stručnim i nastavničkim aktivnostima na zaštitu dostojanstva drugih. U svom radu, sociolozi uvažavaju pravo ljudi na vrijednosti, stavove i mišljenja koji su drugačiji od njihovih.

Društvena odgovornost

Sociolozi su svjesni da njihov stručni i znanstveno-istraživački rad podrazumijeva odgovoran odnos prema sredini i društvu u kojemu žive i djeluju. Provodeći sociološka istraživanja, objavljujući i primjenjujući stručna i znanstvena znanja sociolozi doprinose općem dobru.

Odnosi moći i jednake šanse

Članovi Društva djeluju unutar profesije vodeći računa o osiguranju jednakih mogućnosti za sve kolege, suradnike i studente u njihovom profesionalnom djelovanju bez obzira na dob, status, etničku, nacionalnu ili „rasnu“ pripadnost, rod, politička uvjerenja i invaliditet kao i da onemogućuje izravnu ili neizravnu diskriminaciju po bilo kojoj osnovi. Također HSD podržava participaciju manjinskih skupina u svim aktivnostima društva. Članovi društva vode računa o nejednakim odnosima moći u svom djelovanju koji mogu dovesti do osobnih, profesionalnih ili ekonomskih koristi (npr. u odnosu nastavnika i studenta, suradnika) i nastoje spriječiti različite zlouporabe nejednakih odnosa moći u profesionalnom djelovanju u HSD-u, kao i na radnom mjestu.

Obaveze prema studentima/učenicima i suradnicima

Sociolozi se trebaju suzdržavati od aktivnosti u kojima njihove osobne okolnosti mogu interferirati s profesionalnim radom ili štetiti studentu.

Sociolozi trebaju osigurati adekvatnu izobrazbu i nadzor studentima i voditi računa da odgovorno, kompetentno i etično obavljaju svoje obaveze: delegiraju studentima samo one odgovornosti koje oni, u skladu sa svojim obrazovanjem i iskustvom, mogu odgovorno i nezavisno izvršiti.

Sociolozi ne iskorištavaju studente u osobne, ekonomske ili profesionalne svrhe. Ujedno tako, ne diskriminiraju (studente, istraživače, zaposlenike ili podređene) po bilo kojoj osnovi kao što su seksualna orijentacija, etničnost, rod.

Sociolozi trebaju zaštititi povjerljivost prava sudionika u istraživanju, studenata, zaposlenika, klijenata i drugih; povjerljive informacije dobivene od sudionika u istraživanju, studenata, zaposlenika, klijenata i drugih tretiraju se kao takve čak i kad ne postoji pravna zaštita; imaju obavezu ne dozvoliti da informacije dobivene na temelju povjerenja koriste na način koji bi mogao kompromitirati sudionika istraživanja, studenta ili druge; trebaju zaštititi povjerljivost studentskih osobnih i stručnih podataka, dobivenih u kontekstu akademskih konzultacija; trebaju garantirati apsolutnu povjerljivost i informirati sudionike istraživanja, studente i ostale o eventualnim ograničenjima te garancije, u skladu s etičkim standardima struke; trebaju biti spremni na moguće neočekivane okolnosti dobivanja informacija o ugroženosti zdravlja ili života sudionika u istraživanju, studenata i ostalih i u tim okolnostima odvagnuti garanciju povjerljivosti s drugim principima etičkog kodeksa i važećeg zakona; mogu raspravljati o povjerljivim informacijama i podacima o vrednovanju studenata samo u znanstvene i profesionalne svrhe.

Kao nastavnici i mentori, sociolozi slijede najviše etičke standarde s ciljem da osiguraju kvalitetu sociološkog obrazovanja i integritet odnosa nastavnik – student.

Obaveze prema kolegama

Sociolozi čine profesionalnu zajednicu i stoga se trebaju odnositi prema drugim sociolozima s poštovanjem, neovisno o njihovim različitim teorijskim i metodološkim orijentacijama ili razlikama u osobnim pristupima zajedničkoj profesionalnoj aktivnosti. Iako trebaju njegovati

kolegijalne odnose, sociolozi ne smiju dozvoliti da težnja za kolegijalnosti odnese prevagu nad njihovom zajedničkom odgovornosti prema očuvanju profesionalne etike. Ukoliko je i kada je to potrebno, oni se savjetuju s kolegama u cilju izbjegavanja neetičnog ponašanja.

Sociolozi ne smiju svojim ponašanjem doprinositi stvaranju neprijateljskog radnog okruženja. Oni ne smiju omalovažavati, ponižavati i vrijeđati kolege i ne smiju iskorištavati i uznemiravati kolege nad kojima imaju neki tip autoriteta i čiji rad direktno ili indirektno nadgledaju ili evaluiraju.

Sociolozi imaju dužnosti promovirati radno okruženje koje podržava pravedne prakse i jednakost šansi. Oni trebaju biti osobito osjetljivi na problem nejednakosti moći koji postoji ne samo među nastavnicima i studentima, nego i među kolegama i trebaju izbjegavati nepravedne prakse u recenzijskim i evaluacijskim postupcima. Sociolozi koji se nalaze na upravljačkim položajima trebaju slijediti najviše etičke standarde kada donose odluke o zapošljavanju ili napredovanju i moraju osigurati jednake šanse i pravedni tretman svih kandidata. Oni ne smiju vršiti diskriminaciju na osnovi dobne, rodne, vjerske ili nacionalne pripadnosti, seksualne orijentacije, zdravstvenog stanja, bračnog ili roditeljskog statusa.

Poštivanje prava intelektualnog vlasništva

U publikacijama, prezentacijama, poučavanju i profesionalnom djelovanju sociolozi su dužni poštivati prava intelektualnog vlasništva.

Proces recenzije

U procesu recenziranja znanstvenih radova, knjiga i drugih znanstvenih i stručnih sadržaja sociolozi trebaju poštivati povjerljivost i vlasnička prava tih sadržaja.

U procesu recenziranja radova sociolozi trebaju biti posebno osjetljivi na moguće sukobe interesa i pristranosti, te ukoliko smatraju da postoji određeni sukob interesa ili moguća pristranost trebaju odbiti recenziranje.

Svaki postupak recenziranja treba se temeljiti na sustavnom i savjesnom čitanju i razmatranju radova koji su u postupku.

Odnos prema sudionicima u istraživanju

Tijekom istraživačkog procesa sociolozi ulaze u osobne i moralne odnose s onima koje istražuju, bilo da se radi o istraživanju osoba, kućanstava, korporacija ili drugih društvenih skupina. Članovi Društva imaju odgovornost osigurati kako njihove istraživačke aktivnosti ne bi nepovoljno utjecale na dobrobit sudionika u istraživanju. Moraju nastojati zaštititi njihove interese, uzeti u obzir njihovu privatnost i osjetljivost, pri čemu moraju prepoznati poteškoće balansiranja potencijalno konfliktnih odnosa. Bez obzira što je nesrazmjer moći i statusa najčešća karakteristika odnosa u istraživanjima, oni bi – gdje god je to moguće – trebali biti zasnovani na povjerenju i integritetu. U slučajevima gdje javni interes nalaže da se postupi drukčije, pogotovo gdje postoji zlouporaba moći ili eksploatacija, dužnost povjerenja te zaštite može imati manju težinu. Međutim, obaveze gradnje povjerenja i zaštite sudionika u istraživanju ne smiju se olako odbacivati.

Sudjelovanje u sociološkim istraživanjima mora biti zasnovano na slobodnom i informiranom pristanku onih koje se istražuje. Time se podrazumijeva odgovornost sociologa da sudionicima detaljno objasne, o čemu se u istraživanju radi, zašto se ono provodi, tko ga poduzima i financira, te kako će rezultati istraživanja biti korišteni i distribuirani. Sudionici također moraju biti obaviješteni da imaju pravo odbiti sudjelovanje u bilo kojoj fazi istraživanja, te da imaju pravo odbiti korištenje uređaja za prikupljanje audiovizualnih podataka (različitih snimača, kamera i sl.). Pri izradi bilježaka te snimanju za potrebe istraživanja, sociolozi također moraju sudionicima razjasniti svrhu bilješki, audio i video snimanja, te kako će ti materijali biti korišteni.

Članovi Društva moraju biti svjesni posljedica svojeg rada. Posebice trebaju pokušati predvidjeti one posljedice koje bi mogle biti štetne za sudionike te ih pokušati spriječiti. Sociolozi nisu oslobođeni ove odgovornosti samo zato što su sudionici dali svoj pristanak na sudjelovanje u istraživanju. Premda mnogi koji sudjeluju u sociološkim istraživanjima doživljavaju ta istraživanja kao pozitivno iskustvo, neki se sudionici mogu osjetiti povrijeđenima zbog određenih aspekata istraživačkog procesa. Pogotovo ako primjećuju nedopušteno ometanje svoje privatne i osobne sfere, ili kad istraživanje doprinosi davanju lažnih nada ili javljanju nepotrebne anksioznosti.

Obaveza poštivanja načela anonimnosti, privatnosti i povjerljivosti

Prilikom provedbe istraživanja sociolozi moraju poštivati načela anonimnosti, privatnosti i povjerljivosti, a ta se obaveza odnosi na istraživače, na suradnike koji tijekom provedbe istraživanja imaju pristup podacima te kolege kojima se podaci ustupaju. Privatnost se odnosi na kontrolu nad tuđim pristupom informacijama, povjerljivost na sporazum o načinu korištenja informacija, a anonimnost na izostavljanje informacija preko kojih bi se sudionici u istraživanju mogli prepoznati. Prije traženja pristanka za sudjelovanje u istraživanju potencijalne sudionike nužno je informirati pisanim ili usmenim putem o načinima osiguravanja anonimnosti, privatnosti i povjerljivosti prilikom prikupljanja podataka, njihove pohrane, analize, arhiviranja i publiciranja. Istraživači moraju voditi brigu o zaštiti privatnosti i prilikom korištenja dostupnih podataka za koje nije sasvim jasno jesu li javni ili privatni, a što se posebno odnosi na podatke s interneta. Prilikom provođenja online istraživanja, nije uputno prikupljati identificirajuće metapodatke poput IP adresa i sl. U opravdanim slučajevima sudjelovanje u istraživanju može biti neanonimno, no isključivo uz izričiti pristanak sudionika. Prikupljanje istraživačkih podataka promatranjem u javnim kontekstima dozvoljeno je bez eksplicitnog pristanka prisutnih osoba, no za istraživanje u nejavnim prostorima ili javnim ali reguliranim prostorima (npr. prostori javnih ustanova) potrebno je tražiti suglasnost sudionika, a prema potrebi i nadležnih osoba (ravnatelja itd.). Dane garancije o zaštiti povjerljivosti, privatnosti i anonimnosti moraju se poštivati, pri čemu je dužnost istraživača pravovremeno se informirati o bilo kakvim razlozima koji bi mogli onemogućiti poštivanje danih garancija, posebice onima koja proizlaze iz zakonskih i drugih regulatornih propisa.

Etička praksa u odnosu prema sponzorima i/ili osnivačima

U slučaju financiranja socioloških istraživanja iz privatnih ili javnih izvora ili fondova važno je unaprijed pravno regulirati obaveze, tako da sve strane što jasnije navedu svoja očekivanja i način suradnje. Ukoliko postoji interes financijera za rezultate istraživanja sociolozi ne smiju prihvatiti nikakve uvjete koji bi mogli utjecati na neovisnost istraživača i znanstvenu utemeljenost rezultata. Sociolozi moraju čuvati principe integriteta i znanstvene neovisnosti u svojem odnosu prema financijerima. Isto tako moraju štititi sigurnost, anonimnost i pravo na intimnost subjekata istraživanja (kvantitativnog i kvalitativnog) u odnosu na financijere. Financijeri moraju biti potpuno jasno unaprijed informirani o istraživačkom projektu, kao i metodama istraživanja koje će biti korištene.